

NYHETSBRÉV 1:2010

(Publicerat 2010-05-19)

I tio år var jag en trägen nyhetsbrevsskivare. Ibland kände jag mig verkligt inspirerad och då blev det långa och komplicerade utläggningar. Men av genväret att döma rönt de viss uppskattning. Sedan hösten 2008 har det däremot varit si och så med nyhetsbrevsskivandet. Jag drogs in i ett skrivprojekt som jag trodde skulle sluta med en bok. Och jag har skrivit och skrivit och skrivit. I princip har jag skrivit tre böcker. Men det är något som inte stämmer. Det känns som att jag är i något slags otakt med tiden. Och därför får jag inte inre stöd vare sig för att vända mig till vanliga förlag med vad jag har skrivit eller för att själv ge ut det hela. Det är en märklig och rätt svårtolkad känsla.

Det jag lutar åt är att min situation är en spegling av ett kollektivt stämningsläge. Som jag uppfattar saken har den pågående krisen kollektivt sett försatt oss i ett slags inre kramptillstånd. Insikten om att festen är över ó om att den utvecklingsmodell som vi följt i princip under hela den moderna epoken har kommit till vägs ände ó är mycket nära det kollektiva medvetandets yta. Men det är en synnerligen obehaglig insikt eftersom det inte finns några kraftfulla och hoppningivande visioner av hur vi skall kunna ta oss ur det hörn som vi så målmedvetet målat in oss i.

Så därför föredrar vi att blunda. På det sättet kan vi göra oss omedvetna om både vår skuld för att vi skapat den situation som skrämmer oss och vår skam för att vi inte vet hur vi skall hantera det hela. Det går så länge det går. Och det var roligt så länge det höll. Och kanske det ändå ordnar sig, så varför bekymra sig. Cynikerna bland oss kan tolerera att känna den klassiska känslan bland adelsmännen innan den franska revolutionen, dvs. *öapres nous la delugeö* (efter oss undergången). Men det obehagliga med cynism är att den har ett stråk av naken ärlighet i sin uppgivna stoicism, så för de flesta är inte detta ett alternativ. Det är i stället förströelser som lockar. Melodifestival, Dansbandskamp, Så skall det låta, Let´s Dance och Idol. Och så deckarläsning förstås. Eller så kan man renovera sin lägenhet eller sitt hus med en förbluffande ihärdighet.

Att i ett sådant stämningsläge erbjuda intellektuellt krävande analyser av bristerna i rådande världsbild och behovet av en djupgående revolution i synen på livet, människan och samhällsbygget är mycket svårt. Vi vill inte ha allvar, vi vill ha förströelse så att vi slipper känna våra tvivel och vår ärliga rädsla. Och så lär det väl fortsätta tills det inte går att blunda längre.

Så därför sitter jag här med de pappersbuntar som vittnar om mina vanmäktiga skrivövningar utan möjlighet att befria mig från känslan att jag måste avvakta. Och jag vet inte vad jag väntar på. Men jag vet att jag måste vänta. Jag vet inte heller om jag är beredd när det händer som jag väntar på. Men jag hoppas det.

I. Lester Browns goda framtidsvision

I början av maj, rättare sagt 7 maj, var jag på ett seminarium med Lester Brown som utan tvekan är en global centralfigur i strävanden att medvetandegöra människorna om de långsiktiga konsekvenserna för människor och miljö av vår nuvarande utvecklingsmodell. (Här kan du läsa mitt blogginlägg om seminariet ó

<http://edristankar.blogspot.com/2010/05/plan-b-40-lester-browns-goda.html>).

Skälet till hans Sverigebesök var att han skulle hjälpa till med lanseringen av den svenska översättningen av *Plan B 4.0*.

Och nu har jag läst boken. Till min förvåning blev jag mycket positiv. Ja jag känner mig faktiskt inspirerad. Jag brukar nämligen inte gilla böcker som är överlastade med statistik och faktauppgifter. Jag har inget minne för sådant. Det spelar ingen roll hur många gånger jag läser så fastnar det inte. Och ofta är sådana böcker trots alla sina fakta oklara när det gäller slutsatserna. Det blir för många slutsatser och för mycket reservationer och till sist känner sig en minnesvag läsare som jag att jag sitter utmattad i en hög av siffror som jag varken kommer ihåg eller skulle kunna göra mig någon nytta av om jag nu trots allt kom ihåg dem.

Därför gillar jag i första hand böcker som handlar om tankar och förhållningssätt. Naturligtvis rimligt underbyggda av fakta, men inte överlastade. Jag fascinerar alltså av böcker som är enkla och tydliga i sin argumentation samtidigt som de är så filosofiskt skarpsinniga att de blottlägger något som inte är uppenbart men som är i tillräcklig harmoni med min egen perceptionsbaserade hållning till livet, människorna och utvecklingen för att kunna ge mig något.

Så jag hade inga stora förväntningar när jag började läsa *Plan B 4.0*. Jag trodde att jag ganska snart skulle känna mig förlamad av alla sakuppgifter. Men så blev det inte. Lester Browns bok är till sin tankestruktur föredömligt enkel. Den är som en tankens katedral. Det är upplyftande att gå in i detta hans tankebygge.

Grundstenen i bygget är föga överraskande föreställningen att rådande utvecklingsmodell är långsiktigt ohållbar. Han etablerar den i inledningskapitlet *Vi säljer ut vår framtid*. Och han fördjupar motiveringarna ytterligare något i kapitlet *Befolkningsstrycket: jord och vatten och Klimatförändring och energiomställning*. Men det är ingen eländesfrossning som Brown ägnar sig åt. Han lägger torrt och sakligt fram fakta som visar att ömer av samma sak ö som Brown kallar Plan A ö inte är vad vare sig människorna eller planeten behöver. Men han gör det bara för att snabbt komma fram till slutsatsen att radikala åtgärder behövs. Och Browns beteckning på dessa radikala åtgärder är Plan B.

Och Plan B öhar fyra huvuddelar: skära ned nettoutsläppen av koldioxid med 80 procent till 2020; stabilisera jorden folkmängd vid högst 8 miljarder människor; utrota fattigdomen; och återställa jordens ekosystem, bland andra jordmånen, grundvattnet, skogarna, betesmarkerna och fiskbestånden¹ Och i samma andetag som Brown konstaterat detta säger han öde högt ställda målen i denna plan har inte formulerats utifrån vad som ansetts vara politiskt gångbart. De har tvingats fram av vetenskapligt fastslagen verklighet.²

Huvuddelen av boken består sedan av systematisk argumentation för att målen är realistiska. Men det är ingen filosofisk argumentation som Brown för. Utan han staplar olika exempel på redan nu genomförda eller pågående projekt som har en inriktning som gör att de måste räknas till Plan B. Med dessa exempel visar

---

¹ Lester R. Brown, *Plan B 4.0* (R-H Förlag, 2010) sid. 32-33.

² Ibid., sid. 33.

Brown alltså systematiskt att även om Plan A dominerar så är Plan B inget som i huvudsak föresvävar abstrakta svärmare och miljöflummare utan Plan B har redan börjat förverkligas. Problemet är bara att förverkligandet av Plan B ännu sker för långsamt eller i för liten skala. Men det går ju att ändra på. Och Lester Browns huvudsakliga ärende är därför att med sin noggranna och sakliga redovisning av alla redan pågående hoppfulla och goda initiativ för ett skapande av en långsiktigt hållbar ekonomisk och politisk utveckling väcka och stärka ett hopp om att vi människor kan skapa en lysande framtid om vi så själva vill.

Lester Brown försöker alltså med sin omfattande och faktabaserade redovisning av goda exempel kombinerat med kostnadsanalyser visa att Plan B minsann inte är något verklighetsfrämmande och orealistiskt. Men samtidigt inser förstås Brown att goda enstaka exempel är en sak, och ett ersättande av plan A med verkligt kraftfulla globala insatser för att förverkliga plan B en helt annan. Och därför ställer han i bokens sista kapitel *ó Kan vi mobilisera tillräckligt snabbt? ó* den centrala frågan om det verkligen kommer att gå att undvika någon form av kollaps för den rådande utvecklingsmodellen?

Brown är sin torra saklighet trogen och nöjer sig med att kortfattat beskriva tre alternativa modeller för genomgripande sociala förändringar. Han uttrycker sig så här om dessa modeller: *öEn är av typen katastrofal händelse; den kallar jag Pearl Harbor-modellen, där ett dramatiskt skeende i grunden förändrar hur vi tänker och handlar. Modell nummer två är den där ett samhälle når en omslagspunkt i en viss fråga, ofta efter en längre period av gradvisa förändringar i tänkesätt och attityder. Denna kallar jag Berlinmurs-modellen. Det tredje är tårtbottensmodellen (the sandwich model) för social förändring, där en stark gräsrotsrörelse driver på nerifrån för en förändring i en särskild fråga, samtidigt som frågan uppifrån har fullt stöd från starka politiska ledare.ö³*

Brown föredrar den tredje av dessa förändringsmodeller, och han motiverar sin ståndpunkt så här: *öAv de tre modellerna för social förändring är det definitivt mest riskabelt att sätta sin lit till Pearl Harbor-modellen, eftersom det kan vara för sent den dagen en katastrofal samhällsförändrande händelse inträffar. Berlinmurs-modellen fungerar trots att den inte har de styrandes stöd, men den tar sin tid. Först ungefär 40 år efter det att kommunisterna tagit makten i Östeuropa hade oppositionen gripit omkring sig och blivit tillräckligt stark för att övervinna de förtryckande regimerna och införa demokratiskt valda regeringar. Den idealiska situationen för ett snabbt, historiskt framsteg uppstår när ett allt starkare förändringstryck från gräsrotterna sammanfaller med att ledande politiker i landet verkar i samma riktning.ö⁴*

Browns drömscenario är alltså att vi vanliga medborgare skall inse vår avgörande makt i sammanhanget. Han riktar därför följande uppmaning till sina läsare: *öVi måste ge en ny struktur åt hela vår globala ekonomi, och det måste ske snabbt. Det bästa du kan göra är att bli politiskt aktiv och arbeta för de förändringar som krävs. Att rädda civilisationen är ingen soffliggarsport.ö⁵*

---

³ Ibid., sid. 251.

⁴ Ibid., sid. 254.

⁵ Ibid., sid. 261.

Brown vill alltså med sin bok nå fram till de vanliga människornas förträngda längtan efter en god och rättvis framtid med budskapet: låt din uppgivna cynism fara all världens väg. Fokusera inte på din maktlöshet utan engagera dig lokalt för förändringar av Plan B-karaktär. Tro på dina möjligheter att tillsammans med andra skapa den goda framtid som trots alla hot är inom realistiskt räckhåll. Och visa ditt politiska omdöme genom att stödja politiker som själva har tydligt visat att de förstår och vågar stå upp för det grundläggande skifte när det gäller utvecklingsmodell som du själv inser är absolut nödvändigt.

När jag hade läst färdigt boken kände jag mig glad och inspirerad efter att ha fått ta del av mängder av konstruktiva projekt på olika politikområden. En känsla som ligger bakom att jag har skrivit detta nyhetsbrev. Jag vill nämligen med den lilla kraft jag besitter i sammanhanget bidra till spridningen av Lester Browns budskap. Köp hans bok (www.bokus.com/b/9789163366048.html?pt=search_result&search_term=lester%20brown) och läs den. Eller ladda ner den gratis på *Svenska Plan B* (www.svenskaplanb.se). Sedan gäller det förstås också att skärpa till det egna agerandet!

II. Avatar ó en rymdsaga om den gode och andlige vilden

När jag på *Svenska Plan B:s* hemsida (www.svenskaplanb.se) såg att James Cameron (Avatars regissör) hade läst Lester Browns bok inte en utan fyra gånger (www.earth-policy.org/index.php?/blog/blog_entry_20/) tänkte jag att jag nog borde se den där filmen. Så därför köpte jag mig en dvd. Jag hade hört av en del vänner och bekanta att det var en fantastisk film. Och jag hade t.o.m. fått förslaget att jag borde göra en nyhetsbrevsreflektion om filmen ifråga. Men av någon anledning kände jag mig skeptisk inför dessa propåer. Men med en knuff från Lester Brown gjorde jag alltså slag i saken.

Det blev ingen omedelbar kärleksaffär. Jag hade hoppats på något extraordinärt. Men jag hade svårt att känna mig helhjärtat gripen. Och när jag efter första genomtittningen försökte komma fram till något slags samlad bedömning dök *The Day After Tomorrow* överraskande upp i mitt minne. Det är ju en katastroffilm med klimatmotiv. Den handlar om en hastigt uppkommen istid som drabbar hårt och skoningslöst. Jag såg den på en förhandsvisning 2004. Och den filmen gillade jag inte alls. I istumultet hade man lagt in en synnerligen banal historia som kretsade kring huvudpersonens febrila och dramatiska letande efter sina familjemedlemmar. Jag kunde inte alls engagera mig i detta. Och det lyckliga slutet kändes som ett hån. Det var tydligen meningen att man skulle dra en lättnadens suck präglad av identifikation med den lyckliga och återförenade familjen trots att filmen i övrigt handlade om en katastrof som drabbade hårt och skoningslöst. Alla hittade knappast varandra om man säger så.

Men samtidigt kände jag att den där jämförelsen inte var rättvisande. Visst finns det banala inslag, rena Hollywoodschabloner, i Camerons manus. Men det är utan tvekan bättre än Roland Emmerich manus. Men jag kunde inte på första genomtittningen riktigt greppa vad det var som störde mig. Så därför bestämde jag mig för att titta en andra gång.

Och då tyckte jag mig tydligare förstå vad det är som stör mig med filmen. Men innan jag går in på det behöver jag skissera själva utgångspunkten för dramat.

Handlingen är förlagd till 2154 och jorden är uppenbarligen i bedrövligt ekologiskt skick samtidigt som den ändå hyser en superteknologisk civilisation som förmått sända en avancerad expedition till en avlägsen (4,4 ljusår) och underskön måne ó Pandora ó för att där införskaffa ämnet öunobtainiumö (öoanskaffbarhetiumö) som uppenbarligen är ytterst värdefullt för jordemänniskorna. Problemet är att urinvånarna naøvi knappast kan betraktas som samarbetsvilliga. De vill inte ha någon gruvbrytning. Till saken hör också att det galatiska mineralanskaffningsprojektet är förenat med ett forskningsprojekt där man dels ägnar sig åt biologisk forskning samtidigt som man bedriver ett högst säreget och teknologiskt ytterst avancerat etnologiskt forskningsprojekt.

Kärnpunkten i detta projekt ó som kallas Avatar-programmet ó är att man odlat fram något slags genetiska hybrider mellan urinvånarna naøvi och människorna. Hybrider som är intill förväxling lika urinvånarna. Dessa hybrider kallas avatarer. Och det säregna med dem är att de inte har något eget liv utan de vitaliseras på så sätt att en bestämd människa genom något slags teknologiskt framkallad ute-ur-kroppen-upplevelse kan överföra sitt medvetande till avataren ifråga.

När denna medvetandeöverföring har skett lever och fungerar den i detta ögonblick medvetlösa människan medvetet i sin avatarkropp. Och det fina med dessa avatarer är dessutom att de obehindrat kan existera i den för människorna giftiga atmosfären på Pandora. Idén med avatarprojektet är alltså att dessa av människomedvetanden styrda hybridkroppar skall kunna bli accepterade av urinvånarna och upprätta ett tillräckligt förtroendefullt samarbete med dem så att de skall finna det naturligt att utan alltför stora protester låta jordemänniskorna ägna sig åt sin lönsamma gruvdrift.

Avatarerna är alltså kombinerade forskare och försäljare av idén om jordemänniskornas högteknologiska gruvdrift på Pandora. Försäljare som är ett slags diplomatisk förtrupp för de toppbeväpnade krigare som har för avsikt att om de diplomatiska ansträngningarna misslyckas tillgripa det våld som nöden kräver för att få tillgång till fyndigheterna av öoanskaffbarhetiumö.

Föga överraskande utvecklas inte detta scenario till en studie i intergalatisk diplomati, förbrödring och handelsbaserad resursfördelning. Efter diverse förvecklingar utvecklas det hela i stället till ett fruktansvärt destruktivt tumult. Men i motsats till med vilken grundlighet jag analyserade Bournetrilogin i mitt förra nyhetsbrev (www.edris-ide.se/2-09.pdf) ämnar jag denna gång inte fördjupa mig alls lika mycket i detaljerna i det c:a 2,5 timmar långa dramat. Jag ämnar dock något beröra de två huvudspår som det sönderfaller i.

Det ena spåret är uppbyggt kring en mycket hård ideologisk kritik mot det teknologiskt högutvecklade samhällets naturskövlande och krigiska framfart. Det är uppenbart att Cameron har gjort de kombinerade soldaterna och gruvherrarna till bärare av en ideologi och människosyn som när det gäller militära bedrifter har i USA:s historia bl.a. manifesterats som det utrotningsinriktade indiankriget på den egna kontinenten, de antikommunistiska våldsorgierna i Vietnam och

kriget mot terrorismen, och då i synnerhet dess avläggare i Irak. I en replikväxling i filmen används till och med begreppet öshock and awe för att beskriva vad som väntar de gruvdriftsfientliga urinvånarna på Pandora, dvs. just det begrepp som användes för att beskriva vad som väntade Saddam Hussains Irak om han inte snabbt som ögat fick fram sina påstådda massförstörelsevapen. Ledaren för trupperna på Pandora, den synnerligen brutale machotypen Quaritch, håller dessutom urbefolkningen för att vara ett slags lågtstående miljöterrorister. Och i den andan lovar han att bekämpa terror med terror. Och utöver dessa moderna krigsreferenser riktar Cameron genom sin framställning i princip också skarp kritik mot historiens alla resursexploaterande och koloniserande krig.

När det så gäller denna ideologiska konsekvenser för naturen är det lika uppenbart att Cameron menar att den är långsiktigt fullständigt ohållbar i sin giriga skövlarmentalitet. Det är inte för inte som huvudpersonen Jack Sully i sin avatarkropp förklarar för nävnierna att det inte finns någon grönska på hans hemplanet och att de, dvs. människorna, ödödat sin morö. Och han syftar förstas på moder jord. Cameron provocerar alltså biobesökarna med att detta är den framtid som väntar oss om vi kör vidare i upp trampade spår.

Den dramaturgiska nyckeln till att få fram denna kritik är förstås de råbarkade jordemänniskornas (amerikanernas) möte med nävnierna. Dessa blåa och kattlika varelser som lever i ett slags subtil symbios med den osannolikt vackra och dramatiska naturen på Pandora. Dessa existenser har en livsfilosofi som påminner om en idealiserad variant av de föreställningar som panteistiska naturfolk hyser. Deras enhet med allmodern Eywa ger dem en medkännande respekt och förståelse för allt levande. Och de närmar sig varandra med en djup förmåga att verkligen se och erkänna den andres individualitet. De lever helt enkelt med en ömänsklighet och värdighet som får en vanlig jordemänniska att trots sina teknologiska bedrifter framstå som en egocentrerad, oempatisk och i övrigt beklagansvärt torftig figur.

Med denna aspekt av sitt mäktiga film drama vill uppenbarligen Cameron få både biobesökare och dvd-tittare som jag att spegla sig i den gode och andligt insiktsfulla vilden och se sitt eget av girighet och hänsynslöshet förvridna ansikte.

Det andra huvudspåret fokuserar på den utveckling som dramats huvudperson genomgår. Han heter Jake Sully och är en invaliderad marinsoldat. Han är rullstolsbunden, förlamad som han är i båda benen. Orsaken till att han engagerats i Avatar-programmet är att hans tvillingbror Tommy mördats av en rånare. Tommy var forskare och hade fått den utbildning som krävs för att sköta en avatar. Och för att inte denna investering skulle gå förlorad fick alltså Jake hastigt och lustigt rycka in som genetiskt identisk stand-in för sin döde bror.

Jake Sully visade från början att hans marinsoldatstakter satt i och därför bemöttes han med skepsis av forskarna. Men när han väl hade fått greppet som sin avatarkropp visade han sig snabbt vara en synnerligen driftig och orädd typ. Hans militära förflutna gör dessutom att han utan att förstå de långsiktiga konsekvenserna tidigt lovar Quaritch att förse honom med underrättelser från

sina avatarbaserade infiltrationsförsök i naøvistammen. Han blir helt enkelt spion samtidigt som han oförväget ger sig i lag med naøvierna.

Mönstret för Jake Sullys öde följer tämligen strikt det klassiska hjälteödet. Själv kommer jag att tänka på Richard Wagners opera Parsifal. Där kommer ju den blivande hjälten Parsifal instormandes på scenen totalt okunnig om vad som väntar honom. Det första han gör är ett skjuta en svan i den heliga skogen vid Graalsborgen. Och detta utlöser förstas ett ramaskri. Munken Gurnemanz förebrår honom i de strängaste ordalag, men blir ändå Parsifals mentor och introducerar honom i bakgrunden till de problem som hemsöker Graalsriddarna.

Jake Sullys motsvarighet till detta är när han i sin oförsiktighet stormar ut i pandoradjungeln och i sin aggressiva vaksamhet drar på sig djungelns vildaste djur. I klassisk Hollywoodstil räcker det förstås inte med att döda en svan utan dramatiken blir större och Jake behöver till sist hjälp från Neytiri en kvinnlig jägare från naøwifolkets Omaticaya klan. Hon räddar honom helt enkelt. Och detta möte leder så till att Jake Sully får sin motsvarighet till den utskåpning som Parsifal fick. Neytiri vill helt enkelt inte ha med Jake Sully att göra. Hon vill att en sådan idiot som han omedelbart skall lämna skogen. Men tecken från *själarnas träd* visar för Neytiri att hon bör anta uppgiften att vara Jake Sullys mentor. Och så blir det.

I Parsifalsagan kommer så småningom det ögonblick när Parsifal, som själv liksom Jake Sully från början framstod som en idiot i sin nya omgivning, förstår Gurnemanz undervisning på djupet och med hela sitt medkännande hjärta öppnar sig för det lidande som Graalskungen Amfortas får utstå med sitt oläkbara sår. Det sår Amfortas tillfogades av graalsspjutet som han förlorade i kampen med den onde fursten Klingsor. Det sår som bara kan helas av det spjut som tillfogade det. I detta ögonblick av uppväckt medkänsla förstår Parsifal att det är hans kallelse att hela Amfortas. Och därmed börjar hans ensamma invigningsvandring med allehanda provningar och svårigheter.

Detta ögonblick har ett slags motsvarighet i det som är Jake Sullys invigningsvandring. Jake dödar ett djur precis på det rituella sätt som naøvistammen föreskriver och hans mentor Neytiri förstår då att den enskilda undervisningen är slut. Hon säger med stor värme i sin blick att ödu är redo. Och från den stunden börjar Jake Sullys ensamma skolning till krigare. En skolning som rymmer mycket dramatik i sig. Allt tillspetsas dessutom av att han sakta men säkert närmar sig den punkt av gränslöst medlidande som för Parsifal blev inledningen till den verkligt ensamma och svåra delen av invigningsvandringen, och som för Parsifals del ledde till att han kom tillbaka med graalsspjutet och slutligen helade den lidande konungen.

Jake Sully når denna punkt gradvis i ett dramatiskt samspel med Quaritch. Han får alltså till sist sitt Parsifalögonblick där han med sitt medkännande hjärta fullt ut inser och accepterar att han är utkorad att spela hjälten roll för naøvistammen. Och Avatar är en saga med lyckligt slut för hjälten.

Dessa två huvudteman vävs alltså samman i Avatar. Och Camerons budskap, så som jag uppfattar det, är att vi alla i vårt inre borde göra en Jake Sully. Att i hans

efterföljd tillåta något slags inre process som gör det möjligt för oss att lämna den livshållning som får oss att kollektivt sett upprätthålla en utvecklingsmodell som leder till krig och naturskövling, ja på sikt till ett civilisatoriskt sammanbrott.

Vid första påseende verkar väl detta var idéer precis i min smak. Och det är klart att det finns en hel del som stämmer med mitt tänkande. Jag delar grovt sett den politiska och ekonomiska kritik som Cameron för fram och jag är övertygad om behovet av en fundamental transformation av våra bärande värderingar och därmed av vår livshållning och våra visioner för ett klokt och långsiktigt hållbart samhällsbygge. Men jag har en avgörande invändning mot Camerons ideologiska paket. Jag uppfattar inte det nästämman står för som något som kan med någon större precision och kraft vägleda den villrådiga moderna civilisationen.

Det känns som att Cameron anspelar på en kombination av myten om Edens lustgård och ett slags föreställning om den vite mannens gränslösa skuld för hur han farit fram i sin koloniserande, folkmördande och naturskövlande utvecklingshets. Och att tiden nu är mogen att ge alla historiens förlorare rätt. Modernitetens banerförare står där blodbestänkta, med skammen och skulden. Upplysningstiden och vetenskapen framställs mest som en draksådd som målat in oss i en återvändsgränd. Den väg mot framtiden som antyds är det stora återtaget till något slags förmodernt medvetande och förhållningssätt.

Det där tror inte jag på för fem öre. Jag delar analysen att upplysningstiden och vetenskapen har målat in oss i en återvändsgränd, och att goda råd dessutom är synnerligen dyra, dvs. att vi av allt att döma ligger risigt till. Men jag delar inte uppfattningen att lösningen och därmed den rätta vägen mot framtiden är att vi går i samlad tropp vägleda av en schablonbild av den gode och andlige vilden.

Det är inte svårt att hitta infallsvinklar på vår historia som ger anledning till ett radikalt ifrågasättande och känslor av skam och skuld. Men det är en sysselsättning som inte bör överdrivas. I en ytterst intressant artikel i DN häromsistens beskrev frilansskribenten Håkan Lindgren det hela på följande pregnanta sätt: öVi blir allt duktigare på att sympatisera med rätt sida i det förflutnas konflikter och allt sämre förberedda på att hantera de svårigheter vi kommer att möta.⁶ Det är som att vår villrådighet när det gäller framtiden gör att vi i stället för att ärligt visa upp denna villrådighet och trevande söka framåtriktade lösningar så vill vi göra oss märkvärdiga och visa upp våra fina och moraliska intellektuella fjädrar genom att bättre än alla andra förstå hur det egentligen borde ha gått till.

Men frågan om hur det borde ha gått till är alltid överspelad. Det som har hänt har hänt. Från detta ges inga undantag. Det spelar ingen roll hur missnöjd man än är med utfallet, och vilka moraliska principer som man anser att det historiska förloppet har skändat. Det som har hänt har hänt. Och vad värre är: anledningen

---

⁶ Artikeln är från 25 april 2010. Jag har dock inte kunnat hitta den på internet. Detta händer allt oftare numera när det gäller DN:s bättre artiklar. Förmodligen är det en fråga om pengar. Kanske det pågår en strid om rätten till nätpublicering där DN bara vill betala en spottstyver, om ens något. Men jag vet inte. Jag gissar bara.

till att det som hände hände är att orsakerna till just det som hände faktiskt var starkare än alla andra orsaker som möjligen också verkade i situationen. Det var därför som det som hände hände. Det var måhända på vippen att något annat hände. Men i verkligheten hände ändå inget annat än just det som hände. Det som hände hände alltså inte av en olycklig slump. Det hände därför att de verkande orsakerna hade den kraft som de hade.

Dessutom spelar det ingen roll att man själv inte förstår eller känner till orsakerna eller ens accepterar dem som orsaker. Den historiska processen är ytterst osentimental. Det är de kända och okända orsakernas kraft som driver den framåt. Och mäter man den med de mått som man använder när man mäter personlig lycka i sitt privata liv så är det strängt taget omöjligt att inte sympatisera med den tyske filosofen Hegel när han konstaterade att historien är: öden slaktbänk på vilken folkens lycka, staternas vishet och individernas dygd frambärs till offerö.

Det vi kallar den historiska processen är dessutom inskriven i den evolution som vi människor framsprungit ur och fortfarande är underställda. I vår magnifika självupptagenhet kan vi ju tro att vi är eller skulle kunna vara både historiens och evolutionens herrar. Men det kommer vi aldrig att lyckas med. Evolutionen är något som omfattar oss och som vi är underställda. Därför kommer vi aldrig att fullt ut förstå vad som pågår och varför. Och vi kommer inte heller att ha kontroll över vår framtid. Det centrala i evolutionen är inte det som vi har bakom oss utan det oförverkligade som vi har framför oss. Det oförverkligade som påverkar oss från framtiden. På sätt och vis ropar det på oss i nuet.

I en brytningstid som vår då mycket tyder på att gamla hållpunkter och utvecklingsmodeller inte håller längre och villrådigheten griper kring sig då är det förstås frestande att tro att klarhet kan skapas av att man noggrant utreder vilka fel som blivit begångna. Och drivna av denna impuls kan vi alltså med stor intensitet gräva ner oss i hur vi har valt att agera i det förflutna. Och vi kan kräla i stoftet av skuld och skam över våra olika enfaldigheter och förbrytelser. Men vi överskattar den vägledning för framtiden som vi kan få av dessa övningar.

Det är helt enkelt så att om vi skall kunna skapa en framtid som med fördel skiljer sig från det förflutna så gäller det inte i första hand att göra mesta möjliga avbön för diverse verkliga och inbillade felhandlingar i det förflutna. Detta gör oss i stället sårbara för att begå varianter av samma felhandlingar i nuet. Grovt sett kan man säga att man aldrig blir färdig med det förflutna genom kritik. Visst är det värdefullt med kritik, men det som på sikt måste komma fram av kritiken är en insikt om vad som är bra med det som har hänt. Det är här den möjliga försoningen ligger. Och det är när försoningspunkten är nådd som det blir möjligt att släppa det förflutna och bli mottaglig för framtiden, för nästa fas i evolutionen.

Denna analys är kanske i abstraktaste laget. Men det jag försöker få fram är att de konstruktiva visionerna för framtiden inte kommer att födas av att vi i nuet försöker att kritisera ihjäl det moderna projektet. Vi kan krossa det, stampa på det, håna det och göra det medskyldigt till alla tänkbara vidrigheter som har skett i vår historia under åtminstone de senaste c:a 250 åren och resten kan vi kanske

skylla på den förkättrade religionen eller något annat som passar som den stora syndabocken.

Och det hjälper inte heller att vi identifierar oss med offren för allehanda historiska vedervärdigheter intill ett slags förlamande kramp av (förment) moralisk rättfärdighet där vi i en säregen kombination av medkänsla med offren och hat mot förövarna har den absolut fulländade upprättelsen som krav för att släppa det förflutna. Den evolutionära, historiska och mänskligt psykologiska sanningen är att vi fortsätter att vara fjättrade av det förflutnas demoner intill dess att vi i försoningens benådade ögonblick ser det goda i nuet oavsett hur det förflutna må ha varit och tett sig.

Det som gör att vi kan komma vidare är alltså att vi också förstår vad det är som är bra i nuset. Vad det är i det moderna projektet ó med dess teknologi och vetenskap och dess själsdödande materialism och allt annat som kan rymmas under begreppet ó som går att bygga vidare på. Detta är enligt min mening den stora frågan. Var finns redan nu stödjepunkterna för den framtid som evolutionen har i beredskap för oss? Var grov och växer de frön som framtiden sått i nuet?

Enligt min mening står vi nämligen inte vid avgrundens brant utan vid en möjlig lysande framtid. Och det vi behöver för att förstå, att det som från ett perspektiv ter sig som just avgrundens brant i själva verket från ett annat perspektiv vittnar om att det är möjligt för oss att bygga en lysande framtid, är inte att gräva ner oss ytterligare i det förflutnas oförrätter. Det vi behöver förstå är alltså vad som kan vara stödjepunkter i nuet för detta nya bygge. Vi måste ta fasta på det som är bra och framåtsyftande. Och så öppna oss för det nya.

Det är mot bakgrund av den här analysen som jag är kritisk mot den ideologi som Cameron låtit genomsyra Avatar. Jag förnekar inte att en del animistiska naturfolksföreställningar kan komma att spela en viktig roll i skapandet av framtiden. Men i så fall i en form som låter sig förenas med de goda frukterna av den moderna epokens betonande av förnuft, vetenskap och framsteg. Att Jake Sully till sist hamnar där han hamnar tolkar jag nämligen (med rätt eller orätt) som det starkaste uttrycket i filmen för Camerons tro att animistiska föreställningar i omodifierad form verkligen har vägledande kraft i nuet.

Det tror emellertid inte jag. Men om Cameron bara menar att vägen till ett skapande av en god framtid kräver en medvetandetransformation av dimensioner som är lika genomgripande till sin karaktär som skillnaden mellan en animistisk variant av ett förmodernt medvetande och det moderna intellektcentrerade men ändå ofta av kollektiva känslor styrda medvetandet då är jag med på tåget igen.

Men i så fall tycker jag att det är synd att han valde att gestalta en process som fokuserar avvecklingen av ett modernt medvetande. Jake Sully skakar ju genom sin invigningsvandring av sig sin moderna mentalitet och återgår till något slags animism. Jag skulle mycket hellre ha sett en gestaltning av en resa framåt i medvetandet. En resa som inte kretsar kring att fösa intellektet åt sidan i tro på animistiska föreställningar utan om att få intellektets och tänkandets möjligheter att börja blomma ut i sin fulla konstruktiva prakt därför att en djup andlig och vägledande intuition väckts till liv. Men det är kanske en fråga för en uppföljare.